

ПЕРЕДМОВА

Ситуація, що склалася в сучасній українській історіографії, на жаль, далека від бажаної. Період тотальної критики застарілих й віджилих марксистсько-ленінських методологічних догм та тлумачно-інтерпретаційних схем завершився. На зміну йому прийшов час методологічної невизначеності. Оголосивши збанкрутілою попередню методологічну концепцію, представники вітчизняної історичної науки поки ще не лише не розробили нову, сучасну, що відповідала б вимогам часу, але й не здійснили рецепцію існуючих евристичних моделей.

Суто матеріалістичне бачення історичного процесу, що не враховувало духовну сторону життя людей, мотиви тих чи інших їх вчинків, виявилось безсилим у поясненні багатьох явищ та процесів, що мали місце у минулому. Адаже суспільство, що зосереджує свої зусилля виключно на досягненні матеріального добробуту своїх громадян, як тільки досягає поставленої мети, усвідомлює, що людині не достатньо лише ситості та комфорту, а потрібно ще щось, що зігріває душу людини.

Слід також врахувати, що колективне життя може бути стабільним тільки в тому випадку, коли воно організується якимось зовнішнім регулятором, котрий не дозволить егоїзму окремих громадян перейти кордон, за яким починається руйнація соціуму. Таким регулятором зазвичай є право. Але й воно не виникає з нічого; його основу становить правосвідомість, тобто уявлення про те, що можна робити, а що – ні. Ці уявлення утворюють прийняті в тому чи іншому суспільстві норми поведінки. А звідки, у свою чергу, з'являється правосвідомість? Критерієм розрізнення добра та зла може бути для людини лише те, у що вона вірить.

Тому можна стверджувати, що в результаті зростання рівня життя, котрий почав намічатись в незалежній українській державі, духовні потреби нашого суспільства також неухильно зростатимуть. Й те релігійне відродження, свідками й учасниками якого ми стали протягом останніх п'ятнадцяти років, набуде ще більш широкого розмаху.

Цей процес духовного відродження українського суспільства сприяє кардинальній зміні спрямування історичних досліджень, центром яких стає людина. Людина, яка раніше становила лише легкозамінний та позбавлений права голосу гвинтик державного механізму, перетворюється на творця історії, свідка й повноправного учасника історичних подій. Це, в свою чергу, стимулює виникнення й розвиток такого напрямку в історичній науці, як історія повсякденності з характерним для неї інтересом до суб'єктивного людського сприйняття, культури повсякденності та живого досвіду людей. З'являється інтерес до усної історії. Розвиток наукових досліджень в даній галузі піднімає ряд важливих для історика проблем, в центрі яких знаходиться проблема передачі історичної пам'яті в суспільстві. Цей напрямок можна розглядати як спробу радикальної деконструкції самої історичної дисципліни, оскільки в такому контексті історіографія починає сприйматись як одна з форм передачі історичної пам'яті, що відштовхується від більш ранніх традицій; форма, що наповнює ці традиції іншим, відмінним від загальноприйнятого, змістом. Інтерес до проблеми історичної пам'яті породив обширну літературу, присвячену різноманітним ритуалам, пам'ятним місцям та символам, за допомогою яких суспільство намагається зберегти пам'ять про часи, що минули.

Протягом останніх кількох десятиліть усна історія активно втрутилась в такі сфери, як архівна та музейна справи. Дослідники, що представляють дану сферу історичних досліджень, ведуть плідну співпрацю з радіо, кіно та телебаченням, що істотно сприяє не лише реконструкції об'єктивних історичних процесів, а й розкриттю духовного світу тої чи іншої людини, висвітленню її особистого розуміння історії.

Розвиток усної історії має стимулювати комплексне баченні історичних процесів, перш за все тих, що розгорталися на українських землях. Відмова від голих, виключно матеріалістичних, студій та перехід до комплексних досліджень, в котрих істотне місце займатиме духовний світ людини, його погляди, інтереси, повсякденне життя та ставлення до фундаментальних категорій буття відкриє нові горизонти перед вітчизняними ученими-істориками.

Публікація результатів новітніх досліджень у сфері історичних наук сприятиме не лише популяризації знань в даній галузі, а й істотному розширенню тематики та напрямків історичних досліджень. Тому регулярне видання різного роду збірників наукових статей має допомогти виходу вітчизняної історичної науки з пострадянської кризи, обумовленої слабкою культурою ведення дискусій різноманітних актуальних та неоднозначних проблем, пов'язаних як з минулим українських земель, так і зарубіжних історичних студій.

Одним з таких видань, основними завданнями якого є популяризація історичного знання в широкому колі небайдужих до минулого України читачів та сприяння розвитку вітчизняної історичної науки, є черговий – дванадцятий – випуск збірника «Проблеми історії України XIX – початку XX ст.»

Структура збірника підпорядкована новітнім тенденціям розвитку вітчизняної історіографії, тенденціям, що ставлять за мету гармонійну інтеграцію наукових студій істориків України у європейську історичну науку. На сторінках видання знайшлося місце для теоретичних публікацій, досліджень у галузі історіографії та джерелознавства, студій, широкий спектр тематики та дискусійних характер яких становитиме інтерес не лише для учених-істориків, викладачів та студентів вищих навчальних закладів, а й для усіх не байдужих до вітчизняної історії читачів.